

UDK 784.4(497.12) »1873«

## »PESEM OD TOČE 1873«

Zmaga Kumer (Ljubljana)

V ljudskem spominu ostanejo včasih zapisani dogodki, o katerih ne poroča nobena zgodovinska knjiga, ker za usodo vsega naroda ali sveta niso prav nič pomembni: nič se ni zaradi njih premaknilo in prav nič niso vplivali na svetovno dogajanje. Morda pa so bili za posameznika ali manjši okoliš celo usodni, pretresljivi in so imeli daljnosežne posledice. Taki dogodki so npr. ujme-povodnji, potresi, plazovi ali neurja. Zagovori zoper hudo uro niso nastajali kar tja v en dan, saj nevihta s točo lahko v kratkem času uniči kmetu ves pridelek. Kako je ne bi skušal odvrniti! Zlasti usodna je v vinorodnih krajih, kajti poljščine si še nekako opomorejo, vsaj nekatere, na trti pa ne ostane nič.

Kot je v našem pesemskem izročilu najti spomine na dobre vinske letine, tako imamo tudi spomin na točo, ki je prav pred 100 leti 19. julija 1873 opustošila Trško goro nad Novim mestom. Pesem o tem je zložil dolenjski godec Ivan Rupnik pd. Može. Ker pri ljudskih pesmih ponavadi ne vemo ne za avtorja in ne za čas nastanka, je ta primer toliko bolj mikaven in vreden, da si ga pobliže ogledamo, še celo ker lahko ob njem neposredno ugotovimo, kaj lahko pomeni za neko pesem sto let.

Kdo je bil godec Može? O njegovem življenju in delu je napisal daljšo, izčrpno študijo K. Bačer.<sup>1</sup> Ugotovil je, da je izhajal Rupnikov rod menda od Logatca. Godčev oče Jernej je prišel od tam za hlapca na hmeljniško graščino, si potem kupil zemljo in postal polgruntar na Malem kalu. Z ženo Uršo sta imela štiri otroke, sin Ivan je bil tretji, rojen za božič 1813, torej prav pred 160 leti. Kaj je počel v mladosti, ne vemo. L. 1842 se njegovo ime drugič pojavi v župnijskih knjigah, ker se je tega leta poročil. V zakonu z Marijo Janc iz Dol. Kamenj se jima je rodilo troje hčera in šest sinov. V hiši je morala vladati revščina, ker je razsajala jetika in so skoraj vsi otroci pomrli v zgodnji mladosti. Družina se je tudi večkrat selila. Najprej so sta-

<sup>1</sup> K. Bačer, *Dolenjski ljudski pesnik in godec Ivan Rupnik-Može*, Slovenski etnograf 9, Ljubljana 1956, 215—236.

Peisem od Terške gorice 19. juli 1873

- | Rupnik:  | GNI 0 4633  | GNI M 23.864   | GNI M 23.839  |
|--|---|--|---|
| 1. Oh, luba Marija dvica,<br>kakšna je Trška gorica,<br>k je bla lejps ku poradiš,<br>letas pa groizda na dobiš.                         | 1. Preluba Marija dvica,<br>kakšna je Trška gorica,<br>k je bla lejps ko paradiž,<br>letos pa grojzda ne rodiš.                   | 1. Oh, luba Marija dvica,<br>kakšna je bla Trška gvorica,<br>je bla lejpsi kvo paradiž,<br>zdaj za grojzodka ne dobiš. | 1. Oj, prečista Marija dvica,<br>kakšna je Trška gorica,<br>poprej s bla lepa kot paradiž,<br>zdaj nobenega grojzda ne dobiš. |
| 2. Oh, kaku smo bli učas veseli,<br>k se je bližela jeseni,<br>usaki se je veseliju,<br>de bo ta sladki moštik piu.                      | 2. Kako smo bli včas veseli,<br>k se je bližala jeseni,<br>vsak se je že veseliv,<br>de bo ta sladki mošteek piv.                 | 2. Kako smo bli učas veseli,<br>se je bližalo jeseni,<br>vsak se je, oj, veseliv,<br>de b'co sladki m'ošteek piv.      |   |
| 3. Leitās je pa use dergači,<br>ratali smo usi berači,<br>bodi sabejnek <sup>10</sup> al pa kmet<br>usakmu kaže le petlet. <sup>11</sup> | 3. Lejtas pa je vse drugači,<br>ratali smo vsi berači,<br>bod sabejnek al pa kmet,<br>vsakmu kaže le pejklet.                     | 3. Leitās je pa vse drugači,<br>ratali smo usi berači,<br>b'od sobejnik al pa kmet,<br>vsakmu kaže le petlet.          |   |
| 4. Peršla je bla strašna ura,<br>čes pojle jeinu čez gura,<br>strašna toče, velik piš,<br>de je jemalu streihe s hiš.                    | 4. Prišla je bla strašna ura<br>če pole ino čez guro,<br>strašna toča, velik piš<br>da je jemalo strejhe s hiš.                   |  | 2. Prišla je na huda ura,<br>pa je toča use sesula.<br>Bog obvaruj nam še vsaj krompir,<br>de bi ga peku usak pastir.         |
| 5. Blisak, grom jen strašna streila<br>dol od neba je leteila,<br>strašna toče jen vihar,<br>de taciga nej blu še nigdar.                | 5. Nebo strašno zatemnelo,<br>sovnce ni svitlobe mejlo,<br>strašna toča in vihar,<br>da tacga ni blo še nikdar.                   |  |   |
| 6. Nebu strašnu zatemneilu,<br>sonce nej sveitlobe jimeilu,<br>mislit je blu, lubi kristjan,<br>de zdaj bo gvišnu sodni dan.             | 6. Blisk in grom jen strašna strejla<br>dol od nejba je letejla,<br>mislit je blo, lub kristjan,<br>de zdaj bo gvišnu suoden dan. |  |   |
| 7. Uželu je pojle, gorice,<br>nej ostalu polovice,<br>tudi na drevji ne peres,<br>obenga sadja ne derves.                                | 7. Vzelo je polje, gorice,<br>ni ostalo polovice,<br>nobenga sadja na dreeses<br>in tud na drevji ne peres.                       |  |   |
| 8. Na bo žita, na bo mošta,<br>ne enga veselge trošta,<br>sliši se le jamer, jok,<br>zastojn je deilu našeh rok.                         | 8. Ne bo žita, ne bo mošta,<br>ne enga veselga trošta,<br>sliši se le jamer, jok,<br>zastojn je dejlo našeh rok.                  |  |   |
| 9. Reis de bodi dolga zima,<br>ker ne bo ga glaška vina,<br>žalostna bo tud spomlad,<br>k bo treiba reizat jen kopat.                    | 9. Res je, da bo dovga zima,<br>ker ne bo ga glaška vina,<br>žalostna bo tud spomlad,<br>k bo treba dejlat jn kopat.              |  |   |
| 10. Usak bo jamrau, de je suha,<br>zraven bo še malu kruha,<br>le kakšni drobni krumper,<br>še kumej bo dobiu kater.                     | 10. Vsak bo jamrov, de je suha,<br>zraven buš še malo kruha,<br>le kakšen drobni krompir<br>bo še koumej dubu ktir.               |  |   |
| 11. Neikater kolneje le farje<br>zavol toče jen viharje,<br>jest pa mislim use dergač,<br>zakaj nas Bog taku korabač. <sup>12</sup>      | 11. Nekter kovnejo le farje<br>zavol toče jen viharje,<br>jaz pa mislim vse drugač,<br>zakaj nas Bog tak korabač.                 |  | 3. Eni kovnejo viharja,<br>drugi kovnejo pa farja,<br>jaz pa pravim, da j vse drgač,<br>Bog poslaw je korabač.                |
| 12. Neikater člavik je huiš ko živina,<br>kader se napije vina;<br>Nebu, zemlo je prekleu,<br>zatu je vinu Bog oduzeu.                   | 12. Nekter človk je huiš ko žvina<br>kadar se napije vina.<br>Nebu, zemlo je prekleu,<br>zato je vino Bog odvzew.                 |  |   |
| 13. Pride kletu ubijane<br>deilajo šeme pijane,<br>nameist de bi častil Boga,<br>pa še drugem meru ne da.                                |   |  |   |
| 14. Kaj pomaga farje kleti,<br>ne sabejneki ne kmeti,<br>prosimo lubiga Boga,<br>de nam spet dobra leitna da.                            |   |  |   |
| 15. De nam večni Bog obvarje<br>strašne toče jen viharje,<br>nam požegna spet zemlo,<br>de terta spet rodila bo.                         | 13. Prosimo, da nas Bog obvarje,<br>strašne toče jn viharje,<br>de b požegnov nam zemlo,<br>de trta spet rodila buo.              |  |   |
| 16. De bi lubu vince rodilu<br>jen de bi žit blu obilu,<br>lubu zdravje dej nam Buh<br>jen tud le-ta potrebni kruh.                      | 14. De b lubo vince rodilo<br>jn de b žita blo obilo,<br>lubo zdravje daj nam Buh<br>in tud le-ta potrebni kruh.                  |  |   |

<sup>10</sup> sebejnek = osebenjek tj. kajzar

<sup>11</sup> petlat = beračiti (nem. betteln)

<sup>12</sup> korabač, korobačiti = s korobačem ustrahovati

novali v Novem mestu, nato v Kandiji, Bršlinu in v Vel. Bučni vasi, nazadnje pa v Mali Bučni vasi, kjer je 1880 umrla godčeva žena, 1882 pa še on, star 69 let.<sup>2</sup>

K. Bačer je še našel Dolenjce, ki so se Rupnika spominjali. Baje je bil srednje velik, prijazen, z obraza mu je zijala dolenjska dobrohotnost in godčevska šaljivost. Nekaj boheemskega je moralo biti v njem, da je neprestano menjaval bivališča. Držal pa se je vendar zmeraj v bližini Mesta, ker je bil član novomeške godbe.<sup>3</sup>

Novo mesto je dobilo redno godbo l. 1854, ko so meščani godcem — okoli petnajst jih je bilo in so se dotlej sestajali le ob posebnih priložnostih — kupili instrumente, uniforme in najeli stalnega kapelnika. Ta godba je potem igrala ob sredah in sobotah v mestu, sicer pa na pogrebih, plesih in svatovščinah. L. 1875 so novomeški nemškutarji ustanovili svojo, kazinsko godbo, ki je imela le šest godcev. Može je bil najprej član mestne godbe, nato je prestopil h kazinski, najbrž zaradi zaslужka.<sup>4</sup> Ko je bila 1877 kazinska godba razpuščena, se je vrnil spet k mestni. Sicer pa je godel po svatbah s svojimi godci. Ker je bil velik šaljivec in znal sproti zlagati pesmi, so ga radi vabili na svatbe, ki so takrat trajale po več dni. Za dobro pogostitev in plačilo je zložil pesem za tisto svatbo. V ljudskem spominu je ostalo nekaj takih prigodnic.<sup>5</sup>

K. Bačer, ki je natančno raziskoval delo godca Možeta, je ugotovil, da so njegove pesmi v novomeški okolici še znane. V Regerči vasi, Mali Bučni vasi in Dol. Karteljevem so mu jih nekateri zapeli, drugod so le vedeli zanje ali pa so se Možeta vsaj spominjali, češ, da je rad in dobro zlagal pesmi. Najboljši prenašalci njegovih pesmi so bili po Bačerjevih izkušnjah godci in cerkvene pevke. Ali si je besedila in napeve redno zapisoval, ni znano. Ohranilo se ni nič pisanega razen pesmi o toči, ki jo imajo zdaj v novomeškem muzeju. Veliko pesmim je mogoče približno določiti čas nastanka: najstarejša je najbrž iz l. 1868, najmlajša iz 1880, se pravi iz zadnjih 15 let njegovega življenja. S tem pa ni rečeno, da ni skladal že prej.<sup>6</sup> V celoti je za zdaj znanih 17 pesmi, dve v odlomkih, za tri vemo približno vsebino. Bačer jih je naštel le 15,<sup>7</sup> ker ni vedel za dve, ki sta v rokopisni pesmarici Marije Novak, spisani v Kamniku 1891. To sta pesem o koncu sveta (modri res so zvezdogledi; št. 357 pesmarice) in o živinski kugi (Usmili se Bogu, / žalostno je to; št. 359).

Razumljivo je, da se je večina pesmi ohranila v vaseh okrog Novega mesta, ker so bile prigodniške, namenjene domačinom. Le nekatere so se razširile tudi drugam, npr. zabavljica o novi meri in vagi. Zložil jo je bil, ko so v Avstriji uvedli decimalne votle in utežne mere. Zaradi nje je moral za dva dni v zapor. Pesem se je naglo raz-

<sup>2</sup> Bačer, 218 sl., 222.

<sup>3</sup> Bačer, 219.

<sup>4</sup> Bačer, 220 sl.

<sup>5</sup> Bačer, 221.

<sup>6</sup> Bačer, 223.

<sup>7</sup> Bačer, 223.

širila med ljudmi, saj jo je zapisal A. Zobec v Ribniški dolini l. 1876, torej že v letu nastanka. Znani so tudi zapisi z Gorenjskega.

Pesem o toči je ostala v novomeški okolici. Doslej vemo za štiri primerke. Prvi jo je zapisal l. 1874 Jože Bercer iz Št. Ruperta (od njega si jo je prepisal J. Trdina). L. 1891 jo je v svojo rokopisno pesmarico zapisala Marija Novak (pod št. 355), ki je morala biti doma nekje na Dolenjskem. To sklepamo iz okoliščine, da je iz njene pesmarice pela Mateju Hubadu neka Alojzija Novak (morda hči ali sorodnica Marijina) in pri mnogih pesmih povedala, v katerih dolenjskih vaseh okoli Novega mesta jih pojo. Bila je iz učiteljske družine, rojena v Toplicah pri Novem mestu, pozneje je živela še v Šmihelu, Trebnjem in drugod. Hubadu je pela l. 1906 in 1907; znala je tudi pesem o toči. Da jo je res morala slišati na Dolenjskem, dokazuje opomba, ki jo je po njenem pripovedovanju pripisal Hubad, neuglajeno, kot je govorila: »Ko je toča tako hudo pobila, da je zajce, tiče, vse po hosteh pobila, svinjake podrla, drevesa vse popukala z drevosom, takrat se ni smu nikar kak ‚gospod‘ prikazat, b ga bili prec ludje ubil — ker so ludje rekli, da je prečenski fajmošter točo naredu. Ena žena je eno veliko točo pobrala in jo stovkla, v sred toče pa je našla bele lase in je tisto nesla in fajmoštru pred nuge vrgla, da je to dokaz, da je on točo naredu.«<sup>8</sup> L. 1960 smo sodelavci Glasbeno narodopisnega instituta posneli en odlomek te pesmi v Lešnici pri Otočcu in drugega na Osrečju pri Osredku blizu Škocjana.<sup>9</sup> Prvega je zapela Frančiška Rifelj, roj. 1889 v Češnjicah in primožena v mlin v Lešnici. Drugega je zapel Franc Krmc z ženo, kakor je slišal v Zburah.

Faksimile 1. in 16. kit. ter melodijo te pesmi, pisano z Rupnikovo roko, je objavil K. Bačer v že navedenem članku, zraven pa natančen prepis vsega besedila. Novakova je znala še skoraj vsega, petdeset let pozneje smo dobili samo po tri kitice. Ker imamo opraviti z redkim primerom, da se je neka ljudska pesem ohranila v izvorniku, pisana z avtorjevo roko, je vredno pogledati, koliko se je besedilo sčasoma spremenilo, ko je prehajalo od ust do ust. V naslednji razpredelnici podajamo najprej Rupnikovo besedilo (po Bačerjevem prepisu v SE str. 226—228, vendar s popravkom očitnih pravopisnih napak kot je npr. napačna raba velikih črk ali ločitev predpone od besednega debla in ločila, vzporedno pa Hubadov zapis in oba naša. Številke pomenijo vrstni red kitic vsake variante. Rupnik je dal pesmi tudi naslov: gl. prilogo.

Ko prebiramo Rupnikovo besedilo, bi dejali z Gregorčičem: »V delavnico sem tvojo zrl«, tako živo in neposredno učinkuje, navidez nepomembne podrobnosti razodevajo, kako je zlagal besedilo, zajemajoč iz govorjenega narečja. Verzi mu tečejo gladko v trohejskem ritmu, ponavadi brez anakruze, štirivrstično kitico sestavljata dva osmerca in sedmerca (8-8-7-7) s premorom po 4. zlogu. Dosledno

<sup>8</sup> Gl. GNI O 4633.

<sup>9</sup> GNI M 23.864 in GNI M 23.839.

je izpeljana tudi rima, tako da se stikata oba osmerca z žensko rimo, sedmerca pa z moško (a a b|b). Ko je iskal rimo, ni imel besedila pred očmi, marveč v ušesih, zato je pisal npr. v 9. kit. fonetično: spomlat — kopat. V 4. kit. je rimal ura — čez gura, ker se pač v narečju tako govori. V Hubadovem zapisu je na tem mestu brez akanja, zato ni več rime: ura — čez guro. V tisti kitici je še druga značilna narečna oblika, fem. na — e: strašna toče.<sup>10</sup> V 9. kit. opazimo sintaktično posebnost, ki je v narečjih še živa, knjižni jezik pa je ne pozna. Mislim na pomenski poudarek, ki je dosežen z uporabo zaimka pred samostalnikom: »... ker ne bo ga glažka vina«. V živi govorici je za zaimkom neznamen premor, tako da bi skoraj pisali vejico. Tu se stavčni premor ujema z verznim, saj je natanko po četrtem zlogu.<sup>11</sup>

Ob tem mi prihajajo na misel težave, s katerimi se ubadajo prireditelji ljudskih pesmi, ki bi želeli narečna besedila poknjižiti, zato da bi pesem lahko peli kjerkoli na Slovenskem in se pevcem ne bi bilo treba mučiti z narečjem, ki ga sami ne govorijo. Težko je zamenjati narečno obliko s knjižno, ne da bi bil prizadet ritem besedilla, morda rima, vsekakor pa nadih pristnosti, neposrednosti, življenjskosti. Zmeraj se je bati, da postane »posnaženo« besedilo papirnato. Z ljudsko pesmijo je pač tako kot z vsakim drugim umetniškim delom: vsako poseganje v njegovo obliko ali izraz je kočljivo, prej škoduje kot koristi. Nekaj drugega pa so spremembe, ki nastanejo ob prenašanju od ust do ust. Zdi se kot bi šlo tu za organsko rast ali odmiranje, medtem ko je ono nasilni poseg od zunaj. Poglejmo npr. variante naše pesmi! V Hubadovem zapisu opazimo, da je pevka zamenjala vrstni red 5. in 6. kit., razen tega pa drugo polovico ene pritaknila drugi. In vendar ta sprememba prav nič ne moti, še opazili je ne bi, da ni zraven izvirnika. V 7. kit. sta zamenjani 2. in 4. vrstica. Izpadli sta 13. in 14. kitica izvirnika, pa ju ne pogrešamo, ker se vsebina smiselno nadaljuje kljub vrzeli.

K. Bačer omenja v svojem članku (str. 228), ko govori o tej pesmi, da je Možè »takorekoč prepesnil poročilo o neurju iz Novic 23. julija 1873«. V resnici je storil več kot to. Iz besedila odseva tudi zaskrbljenost ljudi, kako bodo prebili do prihodnje žetve. Možè ni samo poročevalec, marveč o dogodku razmišlja. Ko omenja, da ljudje preklinjajo duhovnike, češ da so oni krivi za točo (gl. opombo pri Hubadovem zapisu), se postavi odločno zoper tako praznoverje (11. kit. ... jest pa mislim use dergač) in nato moralizira, da je toča božja kazen. V 12. in 13. kit. naravnost graja pijančevanje, ki ga je imel večkrat priložnost opazovati na veselicah in svatbah. Ali lahko sklepamo iz tega, da je bil sam trezen človek, torej zmeren pivec? Mogoče. Vsekakor so zadnje kitice izraz osebnega mišljenja.

<sup>10</sup> Podobno rima v 16. kitici Buh-kruh.

<sup>11</sup> V 4. kit. je uporabil predpretekli čas namesto navadnega preteklega (Krmčeva sta že pela samo v preteklem, gl. GNI M 23.839), kar je prav tako značilnost dolenskega narečja novomeške okolice.

Razvoj ali bolje razkroj ljudske pesmi je vedno v smeri krajšanja besedila. Slovenci še celo ne nagibamo k epski širini, bolj nam leži baladna jedrnatost. Zato je razumljivo, da se Rupnikova dolga pesem o toči ni mogla ohraniti v celoti. Že v tako zgodnji varianti kot jo izpričuje Hubadov zapis, ki zajema besedilo iz leta 1891 pisane pesmarice, sta odpadli dve kitici. Petdeset let pozneje je preostalo samo še jedro poročila o strašni noči. V varianti iz Osrečja oz. Zbur je izvirna 4. kit. (tu 2. kit.) docela spremenjena, da jo prepoznamo le po prvem verzu, in 11. kit. (tu 3. kit.) je preoblikovana po ustaljenem ljudskem načinu izražanja z obrazci (eni tako — drugi tako, jaz pa ...).

Poglejmo zdaj še, kako je z melodijo. Rupnik je bil eden redkih naših godcev, ki je znal pisati note. Na koncu besedila pesmi o toči, je napisal melodijo in nad njo napis: »Arja je ta«. V resnici pesmi ni mogoče peti po njej, ker je prekratka. Na prvi pogled bi se zdelo, da je tridelna, verjetno pa sta 2. in 4. fraza združeni, kot je pri ljudskih pesmih pogosto, da 4. fraza brez pavze sledi prejšnji. Tam nastane pri melodijah v 3/4 taktu en 2/4 takt. Rupnik je seveda pisal dosledno 3/4 takt. Čeprav niso vse naše ljudske pesmi grajene simetrično z dvotaktjem kot osnovo (saj obsega v mnogih starejših ena fraza tritaktje), pa sedemtaktne Rupnikove »arje« ne moremo imeti za nekakšno posebnost, marveč je čisto preprosto prekratka. V zadnjem taktu bi moralo biti še nekaj, da bi se besedilo izšlo. Domnevam, da pomeni Rupnikov zapis le skico, ki si jo je zapisal zase, morda v oporo svojemu spominu in da je bila zapisana neposredno takrat, ko je pesem zložil. On je že vedel, kako bo na koncu zavil, zadostovalo mu je, da je vrgel na papir začetek, ogrodje.



Toča l. 1873 je bila huda nesreča in je ljudi boleče prizadela, zato so prigodnico godca — domačina, ki je čutil z njimi, gotovo hitro poprijeli. Ljudska pesem se ponavadi rodi kot tekstovno melodična celota in tako pevci povzamejo. Pozneje včasih prvotno melodijo nadomestijo z novo. Nekatere ljudske pesmi jih imajo po več in živijo vse hkrati, ne da bi kateri dajali prednost. Ali se je nekaj takega primerilo tudi s pesmijo o toči? Noben kasnejši zapis se namreč melodično ne ujema z Rupnikovo »arjo«, kakor jo je on sam zapisal. Na prvi pogled se zdi, da so tudi med seboj različne, če pa jih natanko pregledamo in postavimo drugo pod drugo, vidimo, da niso tri melodije, marveč ena sama v treh variantah.

Pravzaprav niti niso resnične variante. Tista, ki jo je zapisal Hubad (GNI O 4633 = B), je le zgornji spremljajoči glas k melodiji iz Lešnice (GNI M 23.864 = A). Tretji primer (GNI M 23.839 = C) združuje obe z zamenjanima vlogama: spremljajoči glas je pel vo-

A 

B 

C 







čilno melodijo, vodilni pa spremljajočo. Zato se zgornji konča na toniki, spodnji na terci.

Glede na to, da se je pevka iz Lešnice naučila pesmi od očeta, ki je bil l. 1873 sicer še otrok (če je bila ona rojena 1889, bi moral biti on vsaj 1869), vendar že dovolj star, da si je mogel zapomniti melodijo, je verjetno, da je to tista, ki jo je pesem v začetku imela in so jo vsi peli. Marija Novak si je besedilo zapisala v svojo zbirko 18 let po nastanku pesmi, torej dovolj zgodaj, da se more njena melodija skladati s prejšnjo (čeprav le kot njen spremljajoči glas).

Postavljeni smo pred uganko: Na eni strani lastnoročni avtorjev zapis, podkrepljen s pripombo »arja je ta«, na drugi strani izročilo, ki spričuje eno sâmo, drugačno melodijo, sega pa prav v čas, ko je pesem nastala. Kaj se je zgodilo? Katera melodija je »prava«? Ali so Rupnikovi rojaki sprejeli samo njegovo besedilo in mu dodali svojo melodijo? To je mogoče, vendar bi se najbrž primerilo šele po daljšem času in bi v tem primeru imeli več melodij, najmanj dve. Zapisi pa kažejo na skupni izvor in njih skladnost, čeprav so iz raznih krajev. To dokazuje, da gre vendar za neko izročilo, ne za priložnostne tvorbe. Menjajoči se  $\frac{3+2}{4}$  takt primera A je značilen za plesne melodije. Če sta druga dva zapisa v  $\frac{3}{4}$  taktu, ne pomeni, da sta bistveno drugačna. Tam, kjer nastopi v melodiji A  $\frac{2}{4}$  takt, je prehod iz enega verza v drugega, iz ene melodične fraze v drugo. Na

prehodu med 3. in 4. melodično frazo najdemo 2/4 takt, pogosto tudi v melodijah z doslednim 3/4 taktom. Na ustreznih mestih melodij B in C bi mogel z neznatno spremembo nastati 2/4 takt.

Zakaj ne bi mogel biti avtor plesne melodije godec, ki je igral pretežno za ples? Morda bi kdo dejal, da je melodija v plesnem ritmu neprimerna za pesem o ujmi, kakršna je bila toča l. 1873. Ljudsko izročilo se za skladnost take vrste ne meni. Saj so bile tudi balade sprva plesne pesmi kljub tragičnosti v besedilu. Domnevam torej, da se kljub Rupnikovi pripombi (»arja je ta«) pesem o toči ni pela na melodijo, ki jo je bil pripisal besedilu, marveč so jo že od začetka peli po tisti, ki se je ohranila do današnjih dni in ji je avtor prav tako Rupnik sam.

#### SUMMARY

One hundred years ago the vineyards on Trška gora near Novo mesto were devastated by hail which destroyed the whole crop. A local musician, Ivan Rupnik, composed a song in remembrance of this event and this song has been preserved by folk tradition down to the present day, while the author's original manuscript of text and melody has also been found. The author of this article compares this text with versions from the archives of the ethno-musicological section of the Slovene Academy of Arts and Sciences, and then tries to discover why the original melody is not the same as later versions, although these extend back to the period when the song was written. The result of the research into the text and melody of the song is the hypothesis that the composer rejected the original melody (whose structure does not well suit the text of the song) and created a new one in dance rhythm  $\frac{3+2}{4}$ . This was taken over and preserved by the people, while the text itself was gradually shortened so that only the kernel remained — a bare report of the catastrophe.